

Igračka u nakitu – nakit kao igračka

- U okviru autorskog projekta dr. sc. Iris Biškupić Bašić *Svijet igračaka*, priređen je i ciklus tematskih predavanja vezanih za odabrane segmente u sastavu pojedinih izložbi i/ili u ponudi muzejske suvenirnice. Predstavljen je i dio suvremene zagrebačke zlatarske scene koji oblikuje nakitne predmete inspirirane tradicijskim igračkama i domaćim folklornim nasljeđem. Odabrani primjerci ustaljenih formi i likovnih motiva na drvenim i tekstilnim dječjim igračkama, na licitarskim proizvodima, kao i likovima omiljenih životinja i/ili uporabnih predmeta iz svakodnevne prepoznaju se u kreacijama pojedinih vrsta nakita i/ili dekorativnih predmeta kućnog interijera nekolicine zlatarskih radionica i likovnih stvaralaca iz područja primijenjenih umjetnosti. U kontekstu domaćeg zlatarskog stvaralaštva ogleda se individualni i društveni pristup fenomenu nakita/kićenja kao i refleksije složenih baštinenih sadržajno-simboličkih značenja. Ovaj članak ponešto je proširen pisani komentar usmenog izlaganja istoimene teme što je održana u Etnografskom muzeju u Zagrebu u svibnju 2013.

Ključne riječi: igračke, nakit, igračka kao nakit

DJETINJSTVO

Blaženo razdoblje djetinjstva! Spontana i silna želja istraživanja i upoznavanja najbližeg prostora pod budnom paskom roditelja i obitelji, druženja s „velikim“ odraslim kućnim posjetiteljima, doba maženja i udovoljavanja prohtjevima, raznovrsne igrarije¹ i igračke na dohvat ruke... Igračka je

---

¹ *Igrarija* je u, ovom smislu, naziv za vrlo jednostavnu, dječju igru; ne odnosi se na preneseno značenje – posao koji se obavlja lako, jednostavno, bez većih teškoća i/ili neugodnih posljedica, a veže se za razgovorni stil.

najbolji prijatelj, zaštitnik, učitelj – ne prekorava, ne kažnjava, podaje radost novog otkrića, novih spoznaja, potiče na tjelesnu i duhovnu aktivnost, osvježuje intelektualne potencijale i kreativnost. Pustopašnost igre i zabave odrastanja opredmećena je u igrački, u „svijetu igračaka“ koji (pre)oblikuje realitet življenja na osobite načine. U početnoj fazi spontana igra djeteta s igračkom, postupno gradi svoja individualno jedinstvena, donekle i tajnovita pravila koja se, tijekom daljnjih aktivnosti, usklađuju s ustaljenim i/ili novim društvenim sustavima. Sukladno tomu definiraju se i pojedine granice, ustoličuju zabrane, upućuje se na prikladno/odgovorno ponašanje, sankcionira nepoštivanje dogovora. Djetinjstvo prestaje biti samo zanimljivo i bezbrižno; sve brže i slojevitije se uspostavljaju komunikacijske veze s vanjskim svijetom „ozbiljnih“, a nepoznatih ljudi, nagoviješta se odlazak u školu i učenje, vremena za dotadašnje igračke ima sve manje... Ali i toj najavljennoj „katastrofi“ dijete nalazi rješenje u drugoj vrsti igračaka, u svijetu elektroničkih medija i računalnih „igrice“. Pozorno prateći novosti u domeni komunikacijskih medija pristajemo (i ostajemo!) uz njih ne samo u mladenačkoj nego i u tzv. „zreloj“ (i „sredovječnoj“), odnosno „trećoj“ („umirovljeničkoj“) dobi – ako smo „imali sreće“, ako nam je „tako pao grah“. Dakle, želim reći da se i dalje želimo igrati, da i dalje imamo svoje omiljene igračke i da smo se, unatoč hitrim mijenama svijesti, odgovornosti i sankcija, prilagodili potrebama i pravilima društva. Sjetno se prisjećamo ljepota vlastitog djetinjstva, igračaka i igara što su ga obilježile. Sjećanje na vlastito djetinjstvo još čuvamo u ponekoj „preživjeloj“ i davno „potrošenoj“ igrački i/ili samo miloj uspomeni na igru i rasonodu.

NA TRAGU

Autorski projekt *Svijet igračaka* pod krovom Etnografskog muzeja u Zagrebu bio je posvema izuzetan događaj u mojoj ukupnoj volonterskoj i službenoj karijeri. Takvo zajedništvo, radnu energiju, odgovornost i predstavljanje građe u muzejskom fundusu, interes javnosti, zanimanje tiskanih i elektroničkih medija za kulturnu baštinu doživjela sam 1972. godine² i, po drugi puta, još

---

2 Tijekom te godine sve stručne i druge prateće službe Muzeja marljivo su radile na novom stalnom postavu kojim je bila okrunjena temeljita i svrsishodna obnova cijele zgrade. Svečano otvorenje održano je 12. listopada 1972. Uz neke promjene (zatvaranje/ukidanje sastavnice postava vezane za tradicijsko gospodarstvo i grane privređivanja; zamjena pojedinih dijelova kompleta narodne nošnje), autorska koncepcija dr. sc. Jelke Radauš Ribarić ostala je aktualna sve do danas. Glavni dio tog postava odnosi se na stručnu etnološku, folklornu i muzeološku prezentaciju

samo 2012. Igračke iz muzejske zbirke, potakle su sjećanja na igru, zabavu i razonodu, na raznovrsna istraživanja i edukaciju o njihovim značajkama i značenjima, s veseljem su prihvaćale donacije ili barem privremeno druženje s mlađim i novijim igračkama. U kasno ljeto i tijekom jeseni 2012. građani su donosili različite vrste igračaka što su bile u privatnom vlasništvu. Prikupljeno ih je oko 1.100 od kojih je 630 bilo izloženo u pojedinim izložbama projekta *Svijet igračaka*. Većina ih je darovana Muzeju i time trajno pridružena novoosnovanoj Zbirci dječjih igračaka i igara. Dakako, svaku privatnu donaciju, privremenu posudbu ili jednostavno pokazivanje pratile su reminiscencije na djetinjstvo, intimne pripovijesti o svakoj igrački i igrama/igranju s njima, prisjećanje na osobnost darovatelja igračke (od obitelji i kumova do prijatelja). Radnim i izložbenim prostorima Muzeja širio se žamor, iznenađenja, neočekivani susreti i nova poznanstva, sjeta i radost staro-novih saznanja. Posebnu atmosferu stvarali su sami posjetitelji Muzeja za sve vrijeme održavanja pojedinačno-tematskih izložbi, događanja, radionica, lutkarskih predstava, projekcija novih etnografsko-dokumentarnih filmova. Silno zanimanje publike (djeca svih dobnih grupa, mladi, odrasli i stari sugrađani) i medija svjedočili su za smisao i vrednote domaće muzejske djelatnosti i, posebice, zagrebačkog Etnografskog muzeja.

Malo je muzejskih izložbi koje dopuštaju dodirivanje eksponata; u okvirima ovog projekta djeca su se igrala s odabranim primjercima tradicijskih drvenih igračaka. Igračka je poticala ruke i tijelo na akciju, osmijeh i radosnu ciku, zapitkivanja, šutljivo promatranje šarenog i zbunjujućeg obilja, uspostavila komunikaciju među vršnjacima i s (ne)poznatima odraslima, inicirala povratak „dobre vibre“, raspoloženja, radosti, strpljenja, tolerancije...

Na različite načine igračka uvijek svjedoči svoju prisutnost u životnom vijeku pojedinca, društvenih zajednica i kultura u okvirima povijesnog i suvremenog razdoblja. Oblikuje se u skladu s brojnim odrednicama: realizaciji idejne koncepcije proizvodnje, mogućnostima izbora materijala i dekoracije, odabiru tehnika i vještina izrade, osnovnoj namjeni i eventualnim dodatnim predmetnim funkcijama, tržišnim „pravilima igre“. Katkada pak igračka s neočekivanom lakoćom promeće svoje poslanje u drugačija područja stvaralaštva i kulturoloških segmenata – primjerice, u sferu nakita i/ili kićenja. Igračka u

---

narodnih nošnji Hrvatske. Vjerojatno je to najdugovječnija stalna (kontinuirana) muzejska izložba u Europi. Željela bih vjerovati da će i u novom stalnom muzejskom postavu veliko blago iz korpusa narodne nošnje, odijevanja i tekstila biti stručno odgovorno interpretirano/prezentirano i u virtualnom i u predmetnom obliku.

nakitu – nakit kao igračka imaju isti predmetno-simbolički biljeg: impresivno povijesno porijeklo i kontinuitet, značenje neverbalne komunikacije, manje-više osviještene, na osobnoj i društvenoj razini. U oba slučaja iskazuje se i njihova vezanost za područje igre i igranja u individualnom svijetu fantazije i realne stvarnosti.

MEMORIJA

Većina europskih kultura veže svoje korijene uz antičko razdoblje, potvrđene arheološkim nalazima i pisanim dokumentima.³ U svjetlu kreativnih predmetnih tvorbi, igračka i nakit memorirani su kao opće kulturno dobro što je, tijekom povijesnih gibanja, prošlo brojne faze transformacije oblika. Unatoč svim kontemporarnim mijenama dizajna, od jačih potresa i nestanka ostala je pošteđena njihova prvotna funkcija, svojevrsna materijalna valorizacija i osobitosti duhovno-simboličkih značajki/senzibiliteta; dakako, interpretirani prema odabranim stajalištima i kriterijima. U tom smislu pristupam pojmu baštine, dotično narodne kulture, kao biljegu vremena, prostora i stvaralaštva, kao biljegu tradicijske kartografije u osobnoj putovnici.

FOKUS

Moderno „pretapanje“ igračke u nakit i nakita u igračku/predmet za igru zanimljiv je društveni aspekt identifikacije i suodnosa proizvođača i potrošača/„korisnika“. Višegodišnje ekonomsko siromaštvo i društveno-politički potresi u poraću Drugog svjetskog i Domovinskog rata na neki su način revalorizirali tradicijsku ostavštinu i onaj kreativni sektor proizvodnje u kojem je prisutan ručni rad, vještina i kakvoća izrade. Iako u tim i takvim okolnostima niti igračke niti nakit nisu bile neophodno potrebne sastavnice domaće svakodnevice, njihova je izrada i zastupljenost na tržištu (skromnog opsega u odnosu na tvorničku, industrijsku i uvoznju ponudu) i danas prisutna. Dapače, prihva-

---

3 Istraživanja i zanimanja za društvene zajednice, kulturne fenomene i sačuvane artefakte predmet su rada različitih znanstvenih, humanističkih disciplina – arheologije, povijesti, povijesti umjetnosti, etnologije, sociologije. Na pozicijama suvremenog društva nekako se uobičajila teza o dataciji antičkog porijekla igračke i nakita (primjerice, u odabiru podataka u hrvatskoj Wikipediji). Znanstvene spoznaje, temeljene na metodologiji rada i interpretaciji rezultata istraživanja, unutar samostalne pojedinačne discipline ili pak u interdisciplinarnom obuhvatu, dokazuju daleko starije vrijeme postojanja predmeta za igru i kićenje – pojava igračaka i nakita susljedna je razvoju drevnih kultura svih civilizacija.

ća se kao posebna nacionalna vrijednost – nakit i dječja igračka kao „baština“ i „hrvatski“ suvenir kako su tu ideju promovirale različite male društvene skupine!⁴ Nije li takva zamjena značenja i uloga odlična ilustracija naših mentalnih igrarija s gospodarskim, kulturnim i općim društvenim zdravljem?

Kako pripadam grupi korisnika/potrošača, odnosno povremenih kupaca dječjih igračaka i nakita, na osobni konačni odabir i odluku o kupnji određenog tipa proizvoda utječu različiti faktori: namjena, vrsta kvaliteta, dizajn, način proizvodnje, cijena. Dakako, važna uloga pripada i kodu svakog predmeta, vremenu, mjestu i nositelju proizvodnje (tvornica, obrt, autorski unikat) kao i potvrđeno znanje o njegovoj poziciji tijekom 20. stoljeća. Na tim osnovama počiva doživljaj i pragmatična interpretacija baštine, ali i suvremenog stvaralaštva.

OGLEDI IZ PERCEPCIJE 21. STOLJEĆA

IGRAČKE

Da je igra (kao i u kasnijim fazama zabave, razonode, komunikacije, stvaralaštva) imanentna ljudskoj prirodi i da je svjesnom voljom fokusirana na svoj centralni predmet – igračku, potvrđuje i naša tradicija i naše moderno vrijeme (globalizacije, elektroničkih medija...)⁵ U igru/igranje ne mora uvijek biti nužno uključena i/ili prijeko potrebna igračka u vidu samostalnog i posebnog predmeta što je definiran sastavnicom osmišljenog oblikovanja, materijalom i načinom izrade te ciljane namjene/svrhe.⁶

---

4 Kontroverze o suveniru kojem se olako pripisuje nacionalna/hrvatska etiketa oblikuju, prije svega, financijski interesi određenih društvenih skupina i snalažljivih pojedinaca čijem prestižu „kumuje“ društveno-politička, administrativna i institucionalna naklonost, a opravdava se romantičarskim patriotizmom, osviještenim domoljubljem i „autohtonim hrvatskim porijeklom“. Tom su kompleksu manje-više „nezanimljivi“ subjekti bez čijeg rada nema kreacija, umijeća i proizvodnje u domaćoj tržišnoj ponudi. Prati ih samo načelna, verbalna potpora i prigodne diplome/priznanja malobrojnih državnih ustanova kulture i turizma, a opetovano se potvrđuje činjenica da su prepušteni (samo)volji službene administracije, kroničnom nedostatku novaca potrebnog za proizvodnju i, u konačnici, osobnoj vještini snalaženja. Slijedom takvih pozicija razumljivija je i popularna krilatica pojma „politički folklor“.

5 Igra je proces kojim se neosviješteno, instinktivno žiće uzdiže prema upoznavanju i svjesnom prihvaćanju svoje okoline i okolice. Valja se prisjetiti da početak igranja pripada fizičkom svijetu dojenčeta, njegovom zanimanju za vlastito tijelo; za opredmećenom igračkom posegnut će u kasnijim fazama tjelesnog i intelektualnog stasanja.

6 Svaka pojavnost u okolišu i društvenoj zajednici kadšto može poprimiti ulogu igračke: zemlja (prašina, blato, pijesak), snijeg, flora (trava, cvijeće, plodine), kuhinjsko suđe i posuđe... Moja

Tradicijske igračke u Hrvatskoj, i u naše doba prisutne kao nasljeđe iz 20. stoljeća, ogledaju se u kategorijama različitih obilježja, sukladno izabranim kriterijima analize. Čarobna privlačnost igračke opetovano je potvrđena u svakoj pojedinoj grupi/vrsti:

- igračke za djecu – igračke za odrasle;
- tradicijske drvene igračke domaće provenijencije: ručna izrada, domaća radinost i/ili proizvodnja zadružnog tipa, ponuda na proštenjima, sajmovima, tržnicama (sada i u trgovinama specijaliziranim za prodaju suvenira i/ili „baštine“); ustaljeni oblici i kolorit tipični za kulturu življenja u ruralnom području prošireni su novijim motivima iz domene urbanih prostora; na izvjestan način, ovoj grupi pristaju i licitarsko-medičarski šareni proizvodi;

Posebnu skupinu u okviru tradicijskih igrački tvore igračke stvarane u kućnom, obiteljskom ozračju: namijenjene su najmlađim krvnim ili adoptiranim članovima obitelji; kreirane su u različitim materijalima (platno, vuna, keramika, kukurozovina, šiblje...); produkt su individualnog ručnog rada; najčvršće se vežu uz pojam dara/poklona;

- tvorničke igračke: papirnate, tekstilne (plišane)⁷, plastične, mehaničke i, kao najnovije, igračke iz svijeta elektroničkih medija;

---

sjećanja na rane djetinje dane još i sada nužno prizivaju osjećaj užitka i sreće igre/igranja od bosonogog razbacivanja prašine, formiranja kojekakvih oblika i otisaka u/od blata (i/ili snijega), preko pletenja vjenčića od livadnih trava, cvjetnih glavica ili žitne slame do „kuhanja jela“ i/ili „pranja veša“ (starih krpica = „rublja“). „Pravu igračku“ – izrađenu s nakanom da služi mojem igranju, darovala mi je moja „selska baka“ iz Kendelovca (Cirkvena, župa i dekanat) uz čiju sam skrb i ljubav odrastala sve do povratka k roditeljima u Zagreb zbog početka osnovnoškolskog obrazovanja. Ne sjećam se točno godina u kojima sam dobila dvije posebne igračke, „skupo plaćene“: po povratku iz Pariza tata mi je donio na dar „igračku kakvu nitko nema“ – ružičasto-bijeli plastični servis za kavu, koji je baka odmah spremila u kućni „kredenc“ pa sam se s njim smjela igrati samo gledanjem ili „za svetke“ (o blagdanima). Sličnu sudbinu je imala i „beba“ koju mi je mama donijela iz Trsta; i nju je baka koristila kao ukras na bračnoj postelji; pamtim da sam morala oprati ruke i nositi čistu odjeću kada mi je bilo dozvoljeno da se s njom poigram; moralo se jako „paziti“ da se ne ošteti „mekanika“ bebinog plakanja i zazivanja mame.

7 Među plišanim dječjim igračkama najpopularniji i najomiljeniji je „medo“ (neprikosnoveni prvak među svim drugim životinjskim likovima). Industrijska proizvodnja plišanih „medeka“ osobito se snažno usredotočila upravo na tu divlju životinju nakon jednog lova američkog predsjednika Theodora Roosevelta kada je ustrijelio medvjedicu i poštedio život njezinom mladuncu. Kakav primjer suodnosa i posredne komunikacije unutar individualnog, društvenog, proizvodnog i korisničkog značenja!

- igračka kao sredstvo i pomagalo u razvoju djeteta: edukativne, pedagoške, kreativne, terapijske, rekreacije/tjelovježbe.

Svaka igračka (ili pak više njih iz pojedine grupe) ima svoj potencijalni vijek trajanja i svoju složenost utjecaja na formiranje osobnog habitusa, i daljnjom pragmom sve do gradnje kolekcije.

Sortiranje igračaka u kategorije/grupe pomaže mi u osvrtu na današnju zagrebačku (po)modnu scenu – tradicijske igračke vrlo često se javljaju kao noseći likovni slog dječjeg odijevanja i na ženskoj odjeći te pratećim detaljima (ženske torbice, kape i šalovi, rukavice...). Zanimljivija mi je jedna drugačija, nova uloga igračke – „pretvorba“ igračke u nakit, u one vrste nakita kojima se danas kite djeca starijeg uzrasta i odrasla, mahom ženska populacija. „Krunski“ pokazatelj transformacija korpusa dječjih igračaka s jedne i nakita s druge strane pozicioniran je u izlogu zlatarskih radionica, na autorskim izložbama i u promidžbi domaćeg nakitnog stvaralaštva posredstvom tzv. „ženskih“ tjednika, televizijskih emisija ili društvenih elektroničkih mreža.

NAKIT

Radna aktivnost i obavljanje posla sadrži, u nekom vidu/mjeri, elemente igranja ili osobite razonode kao specifičnu pripomoć i olakšicu. Važnost i značenja njezinog utjecaja posebno je prisutan u kreativnom aspektu profesionalnog stvaralaštva. Ugrađena je u atraktivnost finalnog proizvoda, ali se ne iskazuje u krajnjoj novčanoj (protu)vrijednosti; objavljuje se u domeni komunikacijskih sustava, naročito na usmenoj razini.

Nakit je, bez dvojbe, efektan ukrasni predmet koji se kao samostalni objekt nosi na tijelu; kadšto se javlja u kitnji/kićenju interijera doma i poslovnog prostora. Faktografija nakita samo niže podatke i materijalne činjenice o nakitu i ne dotiče njegovu strukturalnu slojevitost. Složenost nakita kao kulturnog i kulturološkog fenomena moguće je razmatrati u kategorijama izbora i krajnjeg odabira odnosnih značajki i značenja, različitih pristupnih kriterija, glavnih međaša formiranja kompleksa. Tematski okvir ovog zapisa bilježi samo igru (bez konvencionalnih pravila!) i suodnos igračke i nakita pa ću ih interpretirati prema referentnim odlikama:

- zlatarski nakit – bižuterija;
- materijali i tehnike;
- oblikovanje: nakit iz kućne radinosti, autorski nakit, zlatarske radionice;

- tržište;
- vrste/grupe, kolekcije;
- funkcije i simbolički sadržaji.

Ako i kada bi se, samo prema današnjoj razgovornoj praksi, zaigrano komentiralo, analiziralo i sudilo o svekolikom značenju nakita, sva njegova „vrijednost“ bila bi svedena jedino još na dekorativnu funkciju (s čestom vizurom kiča!), prije svega i svih drugih karakterističnih odrednica nakita. No, na sreću, primjereniji, razboritiji i pravovaljani pristup zadan je ovojnicom katalogiziranja i komparacije referentnih aspekata.

Ustaljena, uobičajena ponuda „klasičnog“ nakita iz zagrebačkih zlatarskih radionica (s obrtnicom i/ili majstorskom svjedodžbom) proširena je, u razdoblju od sedamdesetih godina 20. stoljeća do danas, zanimljivom izradom nakita – onoga što je kreiran i oblikovan od zlata i/ili srebra, a u duhu predmeta iz tradicijskog pučkog nasljeđa, dotično, u likovnim obrisima zavičajnog folklornog stvaralaštva. Masovni bižuterijski nakit se, s druge strane, uporno distancirao od unošenja domaćih tradicijskih elemenata u oblikovanje⁸. Negdje na razmeđu zlatarskog obrta i bižuterijskog nakita pozicionirana je prisutnost revitaliziranog umijeća izrade tradicijskog oblikovanja ženskih ogrlica od sitnog staklenog raznobojnog zrnja – *pletene klaruš* i *glinček*⁹ ili drugih suvrstica, sukladno zavičajnom likovnom izrazu.

---

8 Svijet bižuterije u prvom je redu vezan za nakit kao samostalni predmet kićenja. Takav nakit produciraju pojedinci, kitničarske radionice, manufakture ili manji proizvodni pogoni i tvornice; veći dio te robe uvozi se iz zemalja Europe, Kine, Indije i Afrike; domaći poduzetnici/trgovci i proizvođači uglavnom uvoze bižuterijske šarolike materijale: plastične, staklene i metalne elemente, školjke, rožinu i drugo različitih oblika, boja i veličina. Dizajn naušnica, ogrlica, narukvica, prstena i broševa, sukladan (po)modnom odijevanju, promptno reagira na aktualni „modni stil“ i na popularnost različitih, mahom stranih „etno-dizajna“; pristupačan je korisnicima i zbog niske tržišne cijene („jeftin“ je!).

9 Za obnovu znanja i vještina izrade tih ogrlica ponajprije su zaslužni pojedini stručni radnici (zaposleni u muzejima ili pučkim učilištima, dobri poznavatelji folklornog nasljeđa, „stanja na terenu“ i suradnika, a koji su početkom 21. stoljeća organizirali i popularizirali prikladne „radionice“ i „tečajeve“). Između mnogih drugih, o tomu svjedoče: mr. sc. Lela Ročenović iz Samoborskog muzeja i dr. sc. Lucija Franić Novak iz Narodnog sveučilišta Dubrava.

U poraću Domovinskoga rata intenzivirao se rad folklornih kulturno-umjetničkih društava; oni su najbrojniji korisnici takvih ogrlica koje znaju izraditi vješte ruke žena iz lokalnih sredina. Uzgredno, bilježim i ponudu replika tradicijskog nakita od jeftinijih metala (aluminij, bakar, cink...) u produkciji gospodina Hrvoja Marušića iz Zagreba. Načelno, ove vrste nakita većinom izrađuju žene, najčešće u vlastitom domu/kućnoj radinosti.

Tradicijske drvene igračke i licitarska djelatnost, uvrštene u popis nacionalne nematerijalne kulturne baštine RH (Ministarstvo kulture), upisani su i u UNESCO-ovu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva: *Dječje igračke Hrvatskog zagorja, 2009.* i *Medičarstvo sjeverne Hrvatske, 2010.* Između ostalog, ovim činom potaknuto je i drugačije poimanje/odnos prema vrijednostima kulturnog i folklornog nasljeđa, ali i idejne vizure o njezinom modernom društvenom funkcioniranju. Kako se to reflektira u pojedinih profesijama, ilustrirat ću na primjerima iz svijeta nakita i pri tomu se osvrnuti na rad profesionalnih zagrebačkih zlatarskih poslenika.

Ponuda nakita u obrtničkoj produkciji *Zlatarnice Bashota* ustoličena je i u vizualno posebno privlačnom segmentu – *Iz hrvatske baštine*, inspiriranom licitarima, dječjim igračkama, narodnom nošnjom i elementima iz prirodnog i urbanog okoliša (Sl. 1/str. 327). Pozivni kôd predstavljen je osnovnom crvenom bojom emajla (i njoj pridruženih ostalih tipičnih boja) na srebru ili zlatu. Taj razred nakita odlikuje vjerodostojno promišljana i visokom kvalitetom ručnog rada izvedena impresivna paleta naušnica, privjesaka, broševa i prstenja. Svaki je komad nakita dizajniran u skladu s odabranim tradicijskim značajkama i elementima oblikovanja; prikladnim pratećim deplijanom predstavljen je u svjetlu simboličkih vrijednosti i vjerovanja. I taj korpus nakita jamči o specifičnim pravilima zlatarske struke, njezinom kreativnom/umjetničkom iskazu, a potvrđuje se u značenju i važnosti igre/igranja i kićenja.¹⁰

Pod nazivom *JOR* stoji autorski nakit zagrebačke zlatarice Julijane Ozimec Rodić. Velik dio njezinog opusa inspiriran je predmetnim oblicima i motivima iz prirodne i kulturne baštine. U svoje kreacije nakita i dekorativnih predmeta posebne namjene (privjesak za ključeve, držač za novčanice...) unosi i lik konja (medvjeda, cvijeta...) koja je vezana uza svijet tradicijskih igrački, drvenih, tekstilnih i plastičnih (Sl. 2/str. 327). Radove s takvom likovnom tematikom izvodi u srebru i srebrenim slitinama, a najčešće ih oblikuje u grupi naušnica, ogrlica, broševa i privjesaka.

Autorica Eva Lumezi Šimatović pripada mladoj generaciji zagrebačkih kreatora nakita, a posebno se ističe nakitnim tvorbama za čije je postanje „odgovorna“ intima igre/igranja. Svoj profesionalni i osobni habitus izriče u dizajnu srebrene naušnice za čiju kompoziciju odabire uporabni, svakodnevn-

---

10 Namjerni ili pak kupci „u prolazu“ ovaj nakit koriste kao dar za sebe osobno, prigodni dar djetetu i/ili bliskoj prijateljici (iznimno i muškarcu), ali i kao „hrvatski suvenir“ kojim će darovati inozemnoga gosta.

ni predmet: kuhinjski lončić ili šalicu (Sl. 3/str. 327). Smatram to izvrsnim primjerom potvrde o mijeni, „prenamjeni“ osnovne funkcije gotovo svakog predmeta sve može biti predmetom dječje igre/igranja ali i nadahnuće u oblikovanju nakita.

Svakodnevne obveze, užurbanost i stalni zahtjev za racionalnim ponašanjem u vremenu i prostoru posljedično djeluju na intimu „slobodnog vremena“ – ona sastavnica života u kojoj prebiva kolektivno pamćenje, simbolička predanja, tajnovita magija u kojoj se prepuštamo svjetovima igre, rasonode, hobiju. I premda se čini da je značenje i važnost simbolike čovjek zapostavio ili zagubio, upravo je ona silnica naše uzajamne sprege, suradnje, zaštite... Raznovrsni simbolični znakovi (pojedinačni ili složeni u grupe) i sadržaji imaju funkciju vezivnog tkiva u svakom aspektu kulture i društva. O njima se, uglavnom, ne govori riječima; utjelovljeni su kao intimni „osjećaj“ za različite uloge omiljenih nam stvari. Dakako, nema nikakve dvojbe o njihovoj ikonografiji i svestranoj prisutnosti u ozračju igre, igračaka i nakita. Osobna škrinja duhovnog bitka ispunjena je asocijativnim blagom; ustrajno se podaje svakomu tko u njoj traži „višak“ saznanja ili barem pomoćne odgonetke...

KOMUNIKACIJA

I svijet igračaka i svijet nakita umreženi su u djelatnu, kreativnu i duhovnu dimenziju svake ljudske jedinice, posebice i pripadne društvene zajednice. Giblju se u kronološkim granicama vremena i prostora, kulture i umjetnosti, stvaralaštva i spoznaja. Spremno pristaju na promjene svake vrste s jednim jedinim izuzetkom, nikada se ne odriču svog temeljnog aspekta poslanja komunikacije. Jer, predmet sam po sebi nema vrijednost. Kvalitativna procjena vrijednosti predmeta – igračke, nakita – zadana je brojnim različitim faktorima relevantnim za cjelokupnu namjenu i konačni izgled kao i za tržišne konvencije i pravila ponude i potražnje... Sva razmišljanja, analize i pokušaji objašnjavanja uloga i značenja u osobnim i društvenim korelacijama igrački i nakita, zajednički koezistiraju u znaku poruke, (raz)govora i uzajamnih veza neverbalne prirode.

Komunikacija, kao nasušna potreba životnog putovanja, kao vještina što se stječe učenjem i usvajanjem, obično se veže uz racionalne, jezično-govorne aktivnosti. Igračka i nakit manifestiraju se u svjetlu neverbalne komunikacije – onih slobodnih veza koje ne determiniraju dogovorene društvene granice. Ovakva vrsta neverbalnog, instinktivnog „razgovora ugodnog“ sa samim so-

bom, istodobno je i pomagalo, svojevrsna životna „štaka“ i smjerokaz prema željenom cilju. Sporazumijevanje i suradnju ostvaruje putem asocijacija i simbola, dodirrom, pogledom, osjetima svake vrste. U neverbalnoj komunikaciji tijela i duha, prebiva izabrano područje iskonskog, intuitivnog zanimanja kojem je jezični zbor više otegotna karika nego pomoćno kritičko sredstvo.

Bez komunikacije nismo cjeloviti. Neverbalna ili govorna, grafička, pisana, elektroničko-medijska komunikacija je markantni fenomen čovjekova bitka, srčika obitelji, lokalne zajednice, naroda, civilizacije. Njezin rukopis i pečat providi i ovo doba, 21. stoljeće – doba veza sadašnjih i prethodnih naraštaja, onih sačuvanih tradicijskih i suvremenih novih igrački i nakita. S kojom lakoćom i kakvim sve načinima igračke postaju nakit, a nakit igračka, manifestira se i u komunikacijskom ozračju zamjene funkcija/značenja. Primjerice, materijalna znakovitost igračke i nakita premeće se u predmet koketiranja, samozaštite, višestrane promidžbe vlastite ličnosti. Kompleksni ustroj i odnos spram igrački i nakita ilustriraju i fotografije predmeta iz *Svijeta igračaka*.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Volim igru – dobru, mirotvornu, u samoći i u društvu, s igračkama i nakitom. Osjećam se lagodno u krilu njezinih pravila i ne brinem se o porazu/pobjedi. Veselim se novim događanjima, iznenađenjima, drugačijim predmetima igranja. Kao i nakit!

Matija Dronjić, kolega i kustos Etnografskog muzeja u Zagrebu je autor priloženih fotografija kojem upućujem srdačnu zahvalnost i poštovanje.